

יום השואה

Den vzpomínání
na oběti holocaustu

2006 - 2016

Jom
- ha -
Soa

Institut Tereziński iniciativy, Jáchymova 63/3, Praha 1
www.terezinstudies.cz, www.holocaust.cz

Institut Tereziński iniciativy
Jom ha-šoa
holocaust.cz

JOM HA-ŠOA: JAK TO ZAČALO...

Nutnost zachytit a dokumentovat události šoa – holocaustu si uvědomovaly oběti nacistického vyhlazování Židů již v jeho průběhu. V mnoha koncentračních táborech a ghettech vznikaly ilegální zápisy, deníky a kresby, v některých dokonce sbírky těchto dokumentů – nejnámějším byl Ringelblumův archiv Oneg Šabat z varšavského ghetta, který obsahuje více než 35 tisíc dokumentů včetně fotografií z období 1940 až 1943.

Nutnost připomínat tragédii šoa – holocaustu vyvstala záhy po skončení druhé světové války, nejsilněji pak v novém židovském státě Izrael. Ten byl tehdy vybudován na myšlence znovuzrození židovského národa, pro který jsou vzorem hrdinové protinacistického odboje. Hned po skončení války byly v Izraeli založeny kibucy Mordechaje Anielewicze a Lochamej ha-getaot (bojovníků ghetta), ve kterých se začal „Den hrdinství židovských mužů v boji“ (podle M. Anielewicze) připomínat. Pietní setkání se konala na výročí povstání ve varšavském ghettu, a to v den odkazující na 19. dubna 1943 podle sekulárního, gregoriánského kalendáře. Hrdinství židovských bojovníků v nich bylo hlavním tématem. Hovořilo se při nich o šesti milionech obětí, o hrůzných masakrech, o nacistické zvěli, ovšem vždy jen v rovině obecné. Přeživší holocaustu byl v očích tehdejších sionistů prototypem Žida z diaspory, bezbranného a nesebevědomého, který šel na popravu jako ovce, a jako takový byl opakem nového Izraelce, sebevědomého pionýra a budovatele, který se se zbraní v ruce hrdinně brání nepříteli. Pro lidi, kteří přežili šoa a rozhodli se žít v rodícím se židovském státě, bylo šokující, jak je tu přijali. Říkalo se jim sabonim (tj. mýdla) a jejich vyprávění o jejich osudech bylo považováno za demoralizující.

Jom ha-šoa - Den vzpomínky na holocaust a na povstání vězňů v ghettech byl vyhlášen zákonem v roce 1951. 27. nisan podle židovského kalendáře byl zvo-

len proto, že se nachází mezi datem začátku povstání ve Varšavě (19. 4. 1943) a Dnem vzpomínky na izraelskou válku za nezávislost (začala 14. 5. 1948). Navíc spadá do období, kdy si Židé připomínají povstání Bar Kochby – hrdiny, který bojoval proti Římanům.

Oficiální ceremoniál Jom ha-šoa v roce 1969 v amfiteátru Muzea bojovníků ghetta - Lochamej ha-getaot, Izrael. (Foto: archiv Ghetto Fighters House, Israel.)

JAK VYPADÁ PŘIPOMÍNKA JOM HA-ŠOA DNES?

Pietní den začíná podle židovské tradice v předvečer 27. nisanu, kdy se oficiální ceremoniál koná na náměstí Varšavského ghetta v památníku Jad Vašem v Jeruzalémě. Od této doby jsou na jeden den staženy na půl žerdi izraelské vlajky, promlouvají představitelé státu a pamětníci holocaustu zapalují symbolický svícen se šesti svíčkami za každý ze šesti milionu obětí. Zní modlitby a žalmy. Během samotného dne připomínky je zábavný program v divadlech, kinech, klubech, i v televizi omezen a přizpůsoben tématu. Ve vzdělávacích a kulturních institucích se konají pietní akty.

V 10 hodin dopoledne zazní nad celou zemí sirény a během jejich zvuku se po dobu dvou minut zastaví všechna doprava a život k uctění obětí holocaustu.

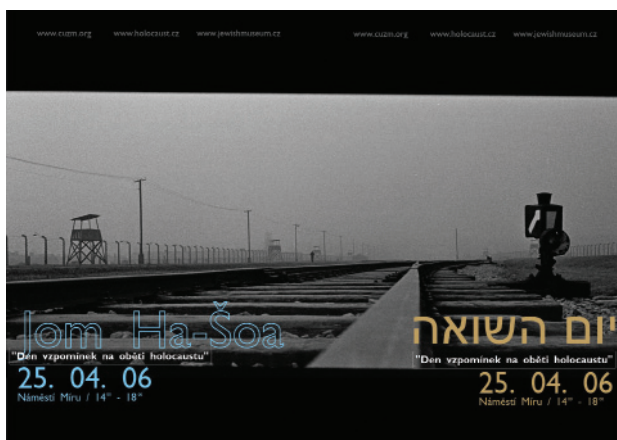
Dalšími místy, kde se konají hromadné připomínkové akce, zůstávají Muzeum bojovníků ghetta – Lochamej ha-getaot a kibuc Jad Mordechaj (podle Mordechaje Anielewicze), kde se konají oficiální ceremoniály, programy pro školy, příslušníky armády apod.

V zahraničí se v tento den v mnoha židovských komunitách a školách konají připomínkové programy, často doprovázené setkáním s pamětníky nebo formou čtení jmen obětí.

V České republice se již od konce osmdesátých let tradičně konaly pietní akty v Pinkasově synagoze v Praze a v Terezíně, dále v jednotlivých židovských obcích.

JOM HA-ŠOA: JAK TO ZAČALO V ČESKÉ REPUBLICĚ A VEŘEJNÉM PROSTORU

Veřejné čtení jmen se poprvé konalo 25. dubna 2006 v Praze na náměstí Míru. „*Čhtěli jsme, aby to bylo více personalizované. Aby lidé nevníмали holocaust jako číslo a jako masu lidí, co zahynula, ale jako jednotlivce,*“ říká Zuzana Kosáková,

Nerealizovaný
návrh plakátu akce
v roce 2006

Jom ha-šoa, 25. dubna 2006, Praha

jedna z členek České unie židovské mládeže, která s nápadem na uspořádání Dne vzpomínání na oběti holocaustu ve veřejném prostoru přišla, a pořadatelek akce. „Já jsem měla silný zážitek z muzea ve Washingtonu, kde rozdávali návštěvníkům pasy jednotlivých lidí, kteří holocaust nepřežili. Rozhodli jsme se jít tedy touto cestou.“

Další z iniciátorů akce, Peter Mandl, říká: „V té době se šoa připomínalo spíše uvnitř židovských komunit, zejména při každoročních tryznách. Veřejně se mluvilo o šoa spíše v kontextu připomínání druhé světové války, jako o jednom obrovském číslu. Dalším motivem byl tehdejší silný nárůst veřejných projevů antisemitismu a popírání šoa. Neonacisté z Odporu aj. se nebáli pořádání velkých demonstrací, veřejně popírat historii a provokovat. Cítili jsme potřebu nějak na tento vývoj veřejně reagovat.“

Od té doby se konalo deset ročníků Jom ha-šoa v Praze na náměstí Míru. Tento prostor byl zvolen pro svou centrální polohu, jako místo setkávání obyvatel Prahy spíše než turistické centrum, ale také proto, že čtvrt Královských Vinohrad je spojena s předválečnou židovskou komunitou. Nedaleko stávala velká vinohradská synagoga a v okolí žilo mnoho židovských rodin.

Od té doby se akce rozšířila do dalších měst České republiky a každý rok se přidávají další a další.

Co zůstává, je program akce – maraton nepřetržitého čtení jmen obětí holocaustu, ve kterém se střídají kolemjdoucí, pozvaní návštěvníci, členové židovských komunit, představitelé paměťových organizací společně se zástupci veřejného kulturního i politického života. Všichni mohou přečíst jména a stručné osudy několika lidí – Židů a Romů, kteří byli během druhé světové války diskriminováni, pronásledováni a nakonec zavražděni pouze pro svůj nežádoucí původ.

Součástí akce jsou také výstavy soutěžních žákovských a studentských prací, ukázky knih vztahujících se k tématu. Návštěvníci mají možnost nahlédnout do Terezínských pamětních knih, které obsahují záznamy o jednotlivých obětech holocaustu – věznicích terezínského ghetta z českých zemí, Německa a Rakouska.

A co si myslí o svém nápadu po deseti letech Zuzana Kosáková? *„Myslím, že se nám podařilo nastartovat moc hezkou tradici, která tu, doufám, přetrvá ještě dlouho po tom, co už nebudou na světě žádní přeživší.“*

Peter Mandl: *„Je skvělé pozorovat, do jakých rozměrů se akce rozrostla. Původní motivy jsou však stále relevantní. Vzpomínám si, že při prvním ročníku jsem vysvětloval, že holocaust není pouze o vině Němců, ale například Tisovo Slovensko iniciativně nacistům platilo za každého deportovaného Žida. A dnes jsou v parlamentu kotlebovci... Jiná otázka je, zda forma vzpomínání je relevantní pro veřejnost i dnes, nakolik oslovuje mladší generaci existující spíše ve virtuálním světě.“*

Zdroje:

M. Rozov: *Jom ha-šoa, Roš chodeš, 5/2004, <http://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2004/kveten-7/jom-ha--soa/>*

Z. Tarant: *Jom ha-šoa – počátky jednoho svátku, <http://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/jom-ha-so-a---pocatky-jednoho-svatku/>*

JOM HA-ŠOA 2016

Podobně jako oficiální pietní akty v Izraeli má každý ročník Jom ha-šoa v České republice své téma. V průběhu let to byla například předválečná židovská komunita Královských Vinohrad (2007), rodinná paměť holocaustu (2008), židovský odboj v ghettech (2013) nebo vzdělávání židovských a romských dětí před a během druhé světové války (2014). Často odkazuje k výročí, jindy k aktuálnímu tématu.

Tak jsme se rozhodli i v letošním roce a pro letošní jedenáctý ročník 2016 zvolili téma **POMOC LIDEM V NOUZI**.

Je možné se poučit z historie tak, abychom dokázali v současné době rozpoznat a zodpovědně reagovat na události a procesy, které nás obklopují?

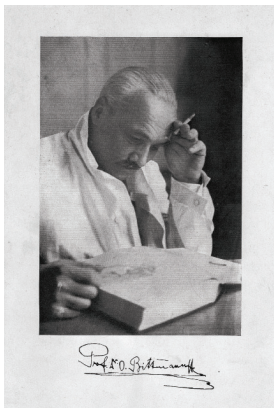
Poučení je možná nadnesené slovo, ale jsme přesvědčeni o tom, že nám historie může ukázat příklady toho, co se v minulosti již stalo a dnes v jiné podobě opakuje a poskytnout tak zázemí pro náš dnešní život. Proto v historii tyto příklady hledáme, společně s příběhy, které mají sílu nás oslovit a zasáhnout...

Příběh číslo 1.

MUDr. Otokar Bittmann se narodil v roce 1891 a od října 1933 působil jako primář na porodnicko-gynekologickém oddělení Zemských ústavů v Olomouci. O rok později byl jmenován profesorem porodnictví a gynekologie Masarykovy univerzity v Brně. V té době měl za sebou také kariéru automobilového závodníka, v jejímž závěru málem přišel o život, když na prvním Masarykově okruhu v roce 1930 musel vyskočit z hořící Bugatky. Po této události se již plně věnoval vědecké práci a lékařské praxi.

V době nacistické okupace byl jako prvotřídní odborník vyhledáván manželkami prominentních Němců. Jeho pověst ještě vzrostla, když byl Hitlerovým hlavním stanem vyzván, aby přijal na oddělení ženu Hitlerova osobního lékaře Theodora Morella. Svého postavení prof. Bittmann využil v roce 1944 k záchraně Židovek ze smíšených manželství, které byly povolávány k registraci do Hagiboru, od-

Bittmann – oficiální fotografie

kud vedla cesta do Terezína. Přijímal je na své oddělení a i přes nátlak Gestapa je jako své pacientky nevydal. Stejně tak chránil dívky ročníku 1924 před nasazením v Říši a pomáhal ilegálně jako lékař partyzánskému oddílu Jermak-Porošina.

Po osvobození v roce 1945 byl nařčen z kolaborace s nacisty a 24. července 1945 vzat do vazby, kde strávil bez soudu asi čtyři týdny. Bezprostředně po zatčení se za něho postavil profesorský sbor Masarykovy univerzity a významné osobnosti olomoucké nemocnice. Prof. MUDr. Otokar Bittmann byl propuštěn, vzápětí na to, 13. září 1945, však zemřel na selhání srdeční činnosti. Uznání za odbojovou činnost se dočkal od ministra obrany L. Svobody posmrtně až v roce 1948.

Tomáš Hrbek, Židovská obec Olomouc

Příběh číslo 2.

S různou pomocí se za druhé světové války setkala také paní Emílie Machálková, která pochází z moravské romské rodiny Holomků. Podařilo se jí na rozdíl od většiny jejích příbuzných přežít a svůj osobní příběh mohla vyprávět tisícům posluchačů z řad žáků, studentů i veřejnosti po celé České republice, dokud jí to její zdravotní stav dovoloval.

Paní Emílie zvaná „Elina“ se narodila roku 1926 ve Svatobořicích na Moravě a vyrůstala v obci Nesovice. V prvních letech druhé světové války byla spolu se svým bratrem Miroslavem z rasových důvodů vyloučena ze školy a totálně nasazena na práci do továrny ve Slavkově u Brna.

Když byla většina jejích příbuzných z Kyjovska na jaře 1943 odtransportována do koncentračního tábora v Osvětimi, ukryli rodiče paní Emílie ve svém domě její tříletou sestřenicí Růženku.

„Když jsme si ji vzali, plakala, nechtěla jít. [...] Dostala revmatickou horečku. Pan doktor říkal, že by měla být v nemocnici, ale nemůže, protože má být v koncentráku. No a taky celý život trpěla na to srdce a taky na to v šestačtyřiceti zemřela. Ale přece jenom přežila...“

V dubnu 1943 měla být odtransportována do Osvětimi i rodina paní Emílie. Díky statečnému postoji starosty obce Nesovice dr. Kyliána se je však na poslední chvíli podařilo zachránit. Představitelé obcí měli totiž možnost se za své obyvatele – Romy zaručit, a tím je vyjmout z transportních seznamů. Praxe však byla taková, že obce této možnosti nevyužívaly, naopak odsun Romů pojímaly jako způsob, jak se zbavit nepohodlných obyvatel. Postoj nesovického starosty tak byl velmi ojedinělý.

„My už jsme byli na cestě s malou Růženkou u obecního domu, kde byli četníci, kde byl doktor, kde byl pan starosta. A tam jsme čekali, až přijdou četníci a odvezou nás. Bylo to asi o půl druhé odpoledne. [...] A najednou se otevřelo okno a pan vrchní [strážmistr, pozn. MS] nás volal nahoru. A tam byl pan starosta. Pan starosta úplně unavený, na něm to bylo tak vidět. Maminka plakala a on říká: „Holomková, neplačte, nikam nejedete. Tři dni jsem na gestapu bojoval, nechal se vykopávat ze dveří do dveří, ale já své občany na smrt nepošlu.“ [...] A my jsme vyběhli ven a křičeli: „Nikam nejedeme!““

Kromě paní Emílie a jejích nejbližších se podařilo přežít válku už jen několika členům širší rodiny. Díky pomoci kamarádů, známých, ale i neznámých lidí se podařilo až do osvobození ukrývat také jejímu strýci Tomáši Holomkovi a jeho rodině.

Mgr. Michal Schuster (Muzeum romské kultury v Brně, s.p.o.)

Použité úryvky z vyprávění Emílie Macháلكové pocházejí z rozhovoru pořázeného o.p.s. Živá paměť v roce 2014.

Příběh číslo 3:

Miroslav (Fred) Havel, původním jménem Alfred Miroslav Ornstein se v Kolíně oženil s Marií Jaroslavou Koděrovou. Oddal je farář sboru Českobratrské církve evangelické, PhDr. Antonín Werner - a to 23. února 1942, několik dní před vy-

dáním nařízení o zákazu židovských sňatků. 15. dubna 1944 se jim narodila dcera Jana. Jako většina příslušníků kolínských smíšených manželství byli oba zařazeni na přikázanou práci – Miroslav do židovské pracovní skupiny, která vyklízela byty po židovských rodinách, které odešly do transportu, a Marie byla zpočátku přidělena na práci do továrny Hellada. Když na konci roku 1944 obdržel Miroslav pro sebe a dceru Janu nástupní lístek do transportu, rozhodl se nenastoupit. V lednu 1945 na prosbu Marie Ornsteinové zorganizoval evangelický kazatel a sociální pracovník Přemysl Pitter spolu s Olgou Fierzovou záchranu Janičky před transportem, který by pro tak malé dítě znamenal jistou smrt. Do konce války o ni pečovali manželé Marie a Jan Paškovi, kterým byl za tento čin v roce 1999 udělen titul Spravedlivý mezi národy (Přemysl Pitter tento titul obdržel v roce 1964, Olga Fierzová roku 1966). Manželé Ornsteinovi se rozhodli jít naproti frontě a po cestě se skrývali u různých přátel i cizích lidí, kteří se nebáli jim pomoci. U Brna se dočkali osvo-bození a zanedlouho si mohli pro svou dceru dojet.

PhDr. Miroslava Jouzová, PhD., Městská knihovna Kolín

PROJEKT VÝCHOVA K RESPEKTU A TOLERANCI PODLE PRINCIPŮ OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI

Cílem projektu je umožnit a zprostředkovat propojování a vzájemné poznávání majoritní a minoritních částí společnosti, představit pedagogům i žákům ne-tradiční přístupy ve výchově včetně metodiky, jak účinně zasahovat proti šíření nenávisti po internetu, vychovávat k otevřenosti ve vzdělávání a k toleranci vůči minoritám, podpořit respekt k jinakosti a soustavně podporovat otevřené a kritické myšlení jako schopnost zpracovávat velké množství informací, kterými jsou dospělí i žáci zahrnováni, a na základě užití historických paralel přispívat k lepšímu porozumění současnosti.

V rámci projektu jsme dosud realizovali 5 třídních seminářů pro pedagogy a další pedagogické pracovníky, 2 mezinárodní workshopy pro lektory vzdělávacích institucí, více než 20 programů pro žáky základních a středních škol a 2 setkání mladých lidí z více škol.

V rámci projektu jsme vytvořili nové webové stránky www.vychovakrespektu.cz.

Projekt finančně podporují:

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů.
www.fondhno.cz a www.eeagrants.cz.

INSTITUT TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

je nestátní nezisková organizace, která se zabývá moderních dějin s ohledem na menšiny, dějin holocaustu v českých zemích, vzděláváním o holocaustu a dokumentací jeho obětí:

- provozujeme vzdělávací portál holocaust.cz
- vytvořili jsme a provozujeme Databázi obětí holocaustu z českých zemí i Evropy dostupnou na portálu holocaust.cz
- budujeme a pro veřejnost provozujeme odbornou knihovnu specializovanou na problematiku holocaustu, antisemitismu a rasismu
- od roku 2006 pořádáme akci Jom ha-šoa – Den vzpomínání na oběti holocaustu
- pořádáme unikátní vzdělávací semináře a konference pro učitele a žáky českých škol zaměřené na témata lidských práv s využitím historických paralel a příběhu bývalé židovské školy v Praze – Jáchymka, v jejíž budově sídlíme.

Připravujeme projekty zaměřené na výzkum a dokumentaci obětí nacistického pronásledování Romů na našem území v celoevropském kontextu, protože jsme přesvědčeni o tom, že toto téma je stejně jako holocaust – šoa součástí našich společných dějin a identity nás všech - většiny i menšin.

Na tyto projekty sháníme v současné době finanční prostředky. Prosím podpořte nás. Projekty Vám rádi podrobně vysvětlíme na kontaktech:

e-mail: tereza.stepkova@terezinstudies.cz

telefon: +420 222 317 013

mobil: +420 776 743 554

Institut Terezínské iniciativy
Jom ha-šoa
holocaust.cz

PARTNEŘI:

Muzeum romské kultury, s.p.o.

Bratislavská 67, 602 00 Brno

tel: +420 545 581 206

media@rommuz.cz

www.rommuz.cz

<https://www.facebook.com/muzeum.romske.kultury>

Brněnská pobočka

Oddělení pro vzdělávání a kulturu

Židovského muzea v Praze

třída Kpt. Jaroše 3 602 00 Brno

tel: +420 544 509 651-2

www.jewishmuseum.cz/brno

brno@jewishmuseum.cz

Židovská obec Olomouc

Komenského 7, 779 00 Olomouc

tel./fax: +420 585 223 119

e-mail: kehila@kehila-olomouc.cz

web: www.kehila-olomouc.cz

e-mail redakce Chajejnu:

chajejnu@kehila-olomouc.cz

seznam Kamenů zmizelých v Olomouci:

<http://kehila-olomouc.cz/rs/soucastnost/stolpersteine/>

Židovská obec Liberec

Rumjancevova 1/1362, 460 01 Liberec

www.kehila-liberec.cz

Městská knihovna Kutná Hora

Husova 145, 284 44 Kutná Hora

tel: +420 327 512 079 , +420 739 009 876

<http://www.knihovna-kh.cz/>

Rašelina - kulturní spolek

předsedkyně: MgA. Jitka Doubravová,

tel: +420 777 753 387

kulturniraselina@gmail.com

www.facebook.com/kulturniraselina

Město Kolín:

Tel.: + 420 321 748 111

www.mukolin.cz

Město Plzeň

nám. Republiky 1, 306 32 Plzeň

tel: +420 378 031 111

<https://www.plzen.eu>

Židovská obec Plzeň

Smetanovy sady 5

301 37 Plzeň

www.zoplzen.cz

Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Havlíčkovo náměstí 19

580 01 Havlíčkův Brod

Tel.: +420 569 429 151

<http://www.muzeumhb.cz/>

Liteňský pupík

<http://www.liten.cz/category/spolky/>

litenky-pupik/

PODPOŘTE PROSÍM NAŠI ČINNOST

darem na bankovní účet

Komerční banka a.s., Spálená 51, 110 00 Praha 1

90334011/0100

IBAN: CZ500100000000090334011

SWIFT (BIC) KOMBCZPPXXX

Institut
Tereziánské
iniciativy

PARTNEŘI AKCE:

ZA FINANČNÍ PODPORU DĚKUJEME:

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci EHP fondů.
www.fondnno.cz a www.eeagrants.cz

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI:

